

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMBIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlrat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Взаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoirazimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modelashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dildura Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abdumalikovich	
Urban farming.....	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdugʻaniyev Abdulaziz Alisher oʻgʻli	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga taʼsir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Maʼmura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin oʻgʻli, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Oʻzbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida baʼzi mulohazalar (Qozogʻiston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
Oʻzbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga oʻtish yoʻnalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip oʻgʻli	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari	211
Xoʻjanova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda isteʼmolchilar xulq-atvoriga taʼsirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitara Shuxratjon qizi	
Oʻzbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablagʻlari auditini takomillashtirish yoʻllari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oʻziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в саркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar koʻrsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan.....	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-toʻqimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bogʻliq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos oʻgʻli	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklastarlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish.....	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili.....	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis.....	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari.....	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish.....	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli.....	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar.....	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана.....	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства.....	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризовна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada anderrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшоҳ Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Раҳмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari.....	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Obломуродов Нарзулло Наймович, Шавкатов Наврузбек Шавкатович	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadriddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektiga sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari.....	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов.....	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении.....	1052
Гулноза Тохиrowна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari.....	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari.....	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati.....	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari.....	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlarini.....	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана.....	1116
Икромова Ханифа Одилловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarining huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi.....	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития.....	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati.....	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish.....	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах.....	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari	1232
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rne va ularni rivojlantirish yo'nalishlari	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida)	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

KONFUTSIYCHILIK AXLOQIY NEGIZLARIDA OLAMIY TARTIBOT

Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna

Doctor of Philosophy, Professor of the Department of Social Sciences,
Faculty of Social Sciences, "ALFRAGANUS UNIVERSITY" nodavlat oily
ta'lim tashkiloti

Annotatsiya: Uzoq Sharq madaniy an'analari G'arbiy Yevropa falsafasining muammoli sohasi va mantiqiy-diskursiv kontseptuallik darajasidan past bo'lmagan holda o'z falsafasini shakllantirib kelmoqda. Uzoq Sharq an'alarining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bu falsafiy tafakkurdir. Shunday falsafiy tafakkur ta'limotlaridan biri konfutsiychilik bo'lib, aynan uning Janubiy Koreyada yoyilishi va mamlakat bilan bog'liq holda ijtimoiy va siyosiy hayotga ta'sirlanishini ko'rishimiz mumkin. Bugungi zamonaviy iqtisodiy rivojlanish tenditsiyalarida Janubiy Koreyada sivilizatsion ko'tarilishda aynan konfutsiylikning o'rni nihoyatda ulkan. Bugungi zamonaviy Janubiy Koreyadagi konfutsiylikni bilish uchun albatta, qadimgi Xitoy madaniy dunyosi va u bilan bog'liq holda, konfutsiychilikning qadimgi o'zagi hisoblanmish tarixiy ildizlaridan boshlab o'zlashtirish, o'rganish ahamiyatini nihoyatda yuqori hisoblanadi. Janubiy Koreyadagi konfutsiychilikning ilg'or falsafiy, axloqiy, ilmiy va ijtimoiy g'oyalardan hozirgi vaqtda ham bahramand bo'la olishimiz, mavzuning dolzarbligiga asos bo'la oladi.

Kalit so'zlar: Konfutsiy, konfutsiychilik, "Li", "Jen", "Ti", "Ki", tartib, axloq, marosim, gumanizm.

Abstract: The cultural traditions of the Far East have been forming their own philosophy, not inferior to the level of logical-discursive conceptuality and the problem area of Western European philosophy. One of the most important components of Far Eastern traditions is philosophical thinking. One such philosophical thought is Confucianism, and we can see its spread in South Korea and its influence on the social and political life of the country. In today's modern economic development trends, the place of Confucianism in the civilizational rise in South Korea is huge. In order to understand Confucianism in today's South Korea, it is very important to study the ancient Chinese cultural world and, in connection with it, the historical roots of Confucianism. The fact that we can still enjoy the advanced philosophical, ethical, scientific and social ideas of Confucianism in South Korea is the basis for the relevance of the topic.

Key words: Confucius, Confucianism, "Li", "Jen", "Ti", "Ki", order, morality, ritual, humanism.

Аннотация: Культурные традиции Дальнего Востока формируют собственную философию, не уступающую уровню логико-дискурсивной концептуальности и проблемности западноевропейской философии. Одной из важнейших составляющих дальневосточных традиций является философское мышление. Одной из таких философских идей является конфуцианство, и мы видим его распространение в Южной Корее и его влияние на социальную и политическую жизнь страны. В современных тенденциях экономического развития роль конфуцианства в цивилизационном подъеме Южной Кореи огромна. Чтобы понять конфуцианство в современной Южной Корее, конечно, чрезвычайно важно изучить древнекитайский культурный мир и, в связи с ним, исторические корни конфуцианства. Тот факт, что мы все еще можем пользоваться передовыми философскими, этическими, научными и социальными идеями конфуцианства в Южной Корее, является основой актуальности темы.

Ключевые слова: Конфуций, конфуцианство, "Ли", "Жэнь", "Ти", "Ки", порядок, мораль, ритуал, гуманизм.

KIRISH

Konfutsiychilik madaniyati doimo Xitoy va boshqa ko'plab qo'shni mamlakatlar madaniyatining eng ulug'vor tarkibiy qismi bo'lib xizmat qilib kelgan. Ikki ming yildan ortiq vaqt davomida ko'plab Uzoq Sharq asosiy dunyosini boshqarib, u yerdagi mamlakatlar xalqining fikrlash tarzi va madaniy-psixologik shakllanishiga chuqur va uzoq muddatli ta'sir ko'rsatdi. Konfutsiychilik ta'limi, avvalo, inson o'z-o'zini anglashdan boshlanadi, chunki ta'limot insonga bog'liq va insonga yaqin bo'lgan ixtilof va tuyg'ularni aks ettiradi deb qaraladi. Qolaversa, "Inson tabiati Osmon in'om etgan ne'matdir" kabi asosiy iboralar taniqli konfutsiychilik olim-pedagoglari tomonidan tez-tez keltiriladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Rus olimlaridan A. L. Titov (Titov, 2015: 38-55), A. E. Lukyanov (Lukyanov, 1992: 188), A. V. Torkumova (Torkumova, 2003: 430), A. F. Trotsevich (Trotsevich, 2004: 323), S. O. Kurbanov (Kurbanov, 2009: 744) va boshqa shu kabi olimlar mazkur mavzuning gumanistik jihatlarini o'rganganlar bo'lishsa, M. L. Titarenko (Titarenko, 1993: 566), A. I. Kobzev (Kobzev, 1993: 788), G. V. Grinenko (Grinenko, 2009: 685), V. L. Vasilyev (Vasilev, 2006: 384-492), G. F. Aleksandrov (Aleksandrov, 1959: 371) va boshqalar Koreya konfutsiychilikning Xitoydan Koreya hududiga kirib kelishi va uning tarqalishi, Koreya hududidagi konfutsiychilik talimoti, Janubiy Koreya va Xitoy an'alarida konfutsiychilikning mohiyati, falsafasining tarixiy jihatlarini, hozirgi globallashuv davridagi o'rning asosiy masalalari haqida fikr yuritishadi.

METODOLOGIYA

Maqolada tarixiylik, mantiqiylik, obyektivlik, ilmiylik, xolislik, falsafiy ma'lumotlarni tizimlashtirish va umumlashtirish, falsafiy qiyosiy tahlil, hermenevtik usullardan foydalanilgan.

NATIJADAR

Qadimgi odamlar ulkan olamni kuzatdilar va unda mutlaq tartib mavjud degan xulosaga keldilar. Agar aniqlaganlari to'g'ri bo'lmasa, yulduzlar bu koinotdagi boshqa yulduzlar bilan to'qnashishar va haddan tashqari tartibsizliklar sodir etgan bo'lishar edi. Ammo koinot to'g'ri va tartibli ishlaydi. Shuning natijasida ular, agar bu mutlaq tartib yerga tushsa, balki tartibni yo'qqa chiqaruvchi urush tugashi mumkin deb o'yladilar. Agar odamlar o'zaro muloqot qilishda boshqalarni ham hisobga olsalar, insoniy munosabatlar qarshilik, tortishuvlar va nizolar, nafrat va yomon niyatlarsiz shakllanadi. Aynan mana shu "odob-axloq" tushunchasi koinotdagi tartib-intizomning manbayi ekanligini qadimgi odamlar ochib bergan. Va biz yashayotgan jamiyatning to'g'ri tartib bilan ishlashi uchun eng muhimi - bu odob-axloq deb hisoblaganlar. Ular jamiyatning "odob-axloq" asosida shakllanishini xohladilar.

Konfutsiy o'z ta'limotida "odob-axloq" tushunchasini ochiqlash bilan birga, uni jamiyatda tinch hayot ta'minlanishini harakatlantiruvchi kuch sifatida ko'rsatishga harakat qildi. Boshqa axloqiy tamoyillar bilan taqqoslaganda, "Jen" va "Li" uzoqroq tarixga egadir va konfutsiy madaniyatining rivojlanishi davomida ta'limot markazi sifatida doimo talqin qilib kelingan. Bu ikki asosiy kategoriyalar bo'yicha olib borilgan barcha oldingi tadqiqotlar ularning ma'nolari, o'zaro munosabatlari, ijtimoiy funktsiyalari va ularning ahamiyatini taqqoslash usullarini qo'llaydi. "Jen" konfutsiychilikning mafkuraviy yadrosi bo'lib, mafkura va axloqiy tushunchalarni ifodalaydi, "Li" esa "Jen"ning tashqi ko'rinishi bo'lib, insonning xulq-atvor normalari anglatadi. Bu ikki kategoriya qush ikki qanotining tomonlari kabi bir-birini to'ldiruvchi xususiyat va munosabatlarga ega.

"Li" va "Jen" tushunchalari konfutsiychilik asosiy qadriyatlarining muhim qismlaridir, shuning uchun ular o'rtasidagi farqlarni va ularning evolyutsiyasini o'rganish va shu bilan bir qatorda bevosita bu ikki kategoriyalarni falsafiy tahlil qilish konfutsiychilik madaniyatini yanada chuqurroq tushunishda katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Umumiy qilib aytganda, "Li" va "Jen" tushunchalari mukammal va murakkab ma'nolarga va qolaversa, o'zaro uzviy munosabatlarga ega hamdir. "Li" tushunchasi birinchi navbatda konfutsiychilik etikasining asosi hisoblanadi, qolaversa, klassik Xitoy falsafasining ham markaziy kategoriyalaridan biri sifatida talqin etiladi. Xitoy lug'atidagi boshqa ko'plab atamalar singari, "Li" ham bir-biriga bog'liq ma'nolar turkumini o'z ichiga oladi, bu esa boshqa tillarda bitta so'z bilan ifoda berishni qiyinlashtiradi. Tushuncha ikkita asosiy, "axloq" va "marosim" ma'nolarini anglatgan holda, ularni o'zida birlashtirgan. Etimologik jihatdan, "Li" ieroglifining yozuv ko'rinishi uni "Ti" ontologik tushunchasi ("tana", "tuzilma", "mohiyat") bilan bog'laydi, shu o'rinda ikkala ieroglifning grafik asosi marosimlarning tasvirini aks ettiradi degan xulosaga kelsak bo'ladi. Ko'rinishidan, bu ikki ieroglifning etimologik munosabati, "Li" tushunchasining ontologik funksiyasini oldindan belgilab qo'ygan bo'lib va katta ehtimol bilan shu tufayli, nafaqat madaniy hayotda, balki jamiyatdagi eng muhim omilning ifodasi sifatida ham qarala boshlagan. Miloddan avvalgi 1-mingyillikgacha "Li" ta'siri diniy marosimga asoslangan bo'lsa, keyinchalik asosan axloqiy talqinni oladi (Сыма Сян, 1986: 352). Eng qadimiy yozma yodgorliklarda ("Shu jing" va "Shi jing") "Li" kategoriyasi siyosiy ziddiyatlarni yengib o'tishga imkon beradigan va shu bilan bir qatorda, dunyo birligini aks ettiruvchi marosimlarni, obro'li shaxslarning boshqa quyi jamiyat vakillariga nisbatan xatti-harakatlari, shuningdek, ma'budlarga bag'ishlangan va saroy marosim shakllari ma'nosini bildiradi deb ko'rsatib o'tilgan (Drevnekitayskaya filosofiya, 1972: 79).

Barcha holatlarda "Li" atamasi inson faoliyati, ajdodlarga ruhiga xurmat ko'rsatishdan tortib dasturxon odobigacha, va ularni rag'batlantiradigan va mustahkamlaydigan odob-axloq munosabatlarini anglatadi - sodda qilib aytganda, "Li" inson harakatlarini cheklaydigan va ularni boshqaradigan xatti-harakatlar standartiga ishora qiladi. Konfutsiychilikning umumiy nuqtayi nazari shundan iboratki, "Li" kategoriyasi insonlar munosabatlarini rivojlantirish, jamiyatda tinchlik, totuvlik va to'g'ri boshqaruvga yordam beradi. Klassik Xitoy dini va falsafasida keng

tarqalgan ijtimoiy tartib va axloqiy xulq-atvor bilan bog'liq umumiy muammoni hisobga olsak, bu tushuncha qanday qilib ilk konfutsiychilar uchun to'liq markaziy tushunchaga aylanganini ko'rish oson bo'ladi. Biroq klassik konfutsiychilik faylasuflarining har biri bu tushunchaga har xil yondashuvda bo'lgan, shu sabab unga nisbatan qator munosabatlarni navbatma-navbat ko'rib chiqishni talab qiladi.

Konfutsiy ustoz (keyinchalik diniy va axloqiy faylasuf) sifatida axloq va ijtimoiy uyg'unlikni targ'ib qilishda "Li" o'rni zarurligini tushundi. Vaziyatdan qat'i nazar, "Li", inson xulq-atvorining ichki yo'l-yo'riqlari ma'nosida, qolaversa, o'z xatti-harakatlarini tartibga solish va uni shaxsiy, ijtimoiy va ma'naviy jihatdan to'g'ri yo'lga yo'naltirish ma'nolarida tushunilgan. Yan Xui: "Obro'ga (Jenga) ega bo'lish nimani anglatishini so'rasam bo'ladingmi?" Ustoz javob berdi: "Marosim qoidalariga rioya qilishdan chalg'itadigan hech narsaga qaramang (Li); marosim odobini buzadigan hech narsaga quloq solmang; marosim odobini buzadigan hech narsa haqida gapirmang va qilmang (The Analects of Confucius, 2007: 13). Bu nuqtayi nazar Konfutsiyning Xitoy chekka hududlaridagi "madaniyatsiz" odamlar orasida yashash istagi haqidagi ertak bilan ta'kidlanadi:

Konfutsiy ular orasida yashash istagini bildiradi va unga: "Ularning qo'polligini nima qilasiz?" deb savol berishadi, shunda u: "Ular orasida ibratli inson yashasa, yana qanday qo'pollik bo'lishi mumkin?" deb javob qaytargan. Bunday g'oyalar Konfutsiyning to'g'ri boshqaruv g'oyasida ham markaziy o'rin tutdi, bu esa "Li" asosini majburlash qonunlari va jazolar tushunchasiga to'siq sifatida o'rnatdi: "Odamlarni a'lo darajada boshqaring va marosimlar to'g'riligiga rioya qilish orqali tartibni saqlang va ularda uyat hissi paydo bo'ladi va bundan tashqari, ular o'zlarini tartibga soladilar" (The Analects of Confucius, 2007: 94). Ushbu tushunchasining "axloq" va "marosim" sifatidagi talqin etilishi va ma'naviy jihatdan yakdil bir to'xtamning noaniqligi Konfutsiyning yirik ikkita izdoshi va konfutsiychilikdagi qarama-qarshi oqimlarning asoschilari hisoblanadigan Men szi va Syun sziga "Li" tushunchasini turli yo'llar bilan izohlash imkonini berdi (Cua, 1983: 7).

Men szi "Li" ga boshqacharoq yondashuv beradi. U Konfutsiy aytganidek, ushbu tushunchani o'rganish mumkin bo'lgan odob-axloq modeli sifatida emas, balki ichki yaxshi xulq-atvor tuyg'usini anglatuvchi atama sifatida ta'rifladi. Adolat, yaxshilik, odob va donolik kabi fazilatlar insonga tabiatan mos deb biladi va shu sababli, inson tabiati yaxshi ekanligi haqidagi ta'limotida "Li" ni markaziy o'ringa qo'ygan: "Insonlar aslida qanday bo'lsa, ular yaxshi inson bo'lishi mumkin. Ularning tabiatida mehr-shafqat, boshqalarga hurmat, ularni ma'qullash kabi xususiyatlar tabiatan bor. Aksincha, insonlarning yaxshi emasligiga kelsak, bu ularning salohiyatida ayb degani emas. Bu shunchaki, ular o'zlaridagi ezgu qalbga e'tibor qaratmaydilar. Izlang va siz unga erishasiz". Shunday qilib, Konfutsiy va Men szi nuqtayi nazarlari o'rtasida sezilarli o'zgarishlarni ko'rish mumkin. Konfutsiy uyg'un xulq-atvorni targ'ib qilishda "Li" zarurligini ta'kidlagan bo'lsa-da, Men szi inson tabiatiga ko'proq ishonadi (Schwartz, 1985: 194).

Men szidan farqli o'laroq, Syun Szi inson tabiatan yovuz ekanligiga ishondi - bu uning yoshiga xos bo'lgan tartibsizlik va noaniqlikdadir deb hisoblaydi. Shunday qilib, Konfutsiyga ergashib, u inson xatti-harakatlarini tartibga solish va uyg'un jamiyat qurish uchun "Li" zarurligini ta'kidladi: "Demak, inson o'zining tabiati orqasidan ergashib, undagi his-tuyg'ulariga berilsa, muqarrar ravishda janjal va nizolarga aralashadi, jamiyatning shakl va qoidalarini buzadi va jinoyatchiga aylanadi. Binobarin, inson avvalo, ustoz ko'rsatmalari bilan o'zgarib, marosim tamoyillariga (Li) amal qilishi kerak, shundagina u odob va kamtarlikka amal qila oladi, jamiyatning qoidalariga bo'ysunadi, tartib-intizomga erishadi" (Xunzi, 2003, 114). Shu bilan birga, u o'z qarashlari ustozini hisoblanmish Konfutsiyning formulasini kengaytirib, ushbu xulq-atvor meyorlari odamlarning istaklari va his-tuyg'ularini boshqarish va tartibga solish usullarini aniq o'rganib chiqdi. Shuningdek, ushbu standartlar qadimgi hukmdorlar tomonidan aniq ijtimoiy nazoratni amalga oshirish uchun o'rnatilganini aytib o'tadi:

"Inson istaklar bilan tug'iladi. Agar uning xohish-istaklari uning uchun qanoatlantirilmasa, agar uning izlanishlarida chegara va darajalar bo'lmasa, u muqarrar ravishda boshqa odamlar bilan janjallashib qoladi. Jangdan tartibsizlik kelib chiqadi. Qadimgi hukmdorlar bunday tartibsizlikni yomon ko'rishgan va shuning uchun ular uni jilovlash, odamlarning xohish-istaklarini ta'minlash uchun marosim tamoyillarini o'rnatdilar". Shunday qilib, Syun Szi tizimi konfutsiylikning "Li" kontseptsiyasini umumlashtiradi, lekin bu ishni u ochiqdan-ochiq pessimistik yo'l bilan va shu bilan bir qatorda biroz avtoritar kontekstda amalga oshirgani rad etib bo'lmas haqiqatdir. Bundan tashqari, Syun Szi inson his-tuyg'ularini tartibga solishdagi funktsiyasini maqsadli o'rganish orqali "Li" roli haqidagi tushunchani kengaytiradi berdi (Cua, 1983: 14).

Koreys konfutsiychilik olimlari "inson tabiati"ni tabiatan yaxshi narsa deb hisoblagan holda shakllangan. Ular Men Szi ta'lim an'analarga qo'shilishgan holda, bunda ta'lim insonning fazilatli tabiatini takomillashtirish va targ'ib qilish vositasidir deb hisoblashadi. Axloqiy tarbiyaning nozik tabiati koreys konfutsiychiligining yana bir muhim xususiyati bo'lib, hatto tarixda o'tgan Koreya qirollari ham aynan konfutsiychilikning konformistik axloqi bo'yicha ta'limot olimlaridan ma'ruzalar bilan rasmiy konfutsiychilik ta'limini olishgan. Shu jihatdan kelib chiqsak, Men Szining g'oyalari, ayniqsa, Choson davridagi koreys falsafasini metafizik rag'batlantirish va qayta kalibrlashiga mas'ul bo'lib, oxir-oqibat uning falsafiy munozaralariga olib keldi, deb aytish bejiz emas (Sohn, 2000: 193).

Konfutsiychilikda jamiyat “Li” tamoyili asosida quriladi. Ijtimoiy odob-axloq qoidalari oiladagi, do‘stlikdagi, suveren va subyektlar o‘rtasidagi munosabatlarni va boshqalarni tartibga soladi. “Li” ajdodlardan avlodlarga o‘tib keladigan urf-odatlar va munosabatlar majmuyi hamdir. Xususan, otalar, qishloq oqsoqollari va Hukumat amaldorlari tomonidan boshqalarga o‘rgatiladigan to‘g‘ri ijtimoiy xulq-atvor normalaridan iborat. “Li” tushunchasi farzandlarga taqvo, birodarlik, solih amallar, yaxshi xulq-atvor va sadoqat kabi ezgu g‘oyalarni targ‘ib qilgan. Qolaversa, uning bevosita ta’siri insonning o‘zidan yuqori mansab vakillariga sodiqlik va jamiyatda muhim o‘rin egallovchi shaxslarga hurmatda bo‘lish kabi odob-axloq normalarini singdirgan.

XV-XVI asrlarga qadar Koreyadagi neo-konfutsiychilik ko‘p hollarda ekologiyaga asoslanib kelgan bo‘lsa, Choson qirolligining o‘rtalaridan boshlab moddiy asoslarga tayanuvchi maktablar tashkil etildi. Bu moddiy asoslar “Li” va “Ki” kategoriyalarining qarama-qarshiligi asosida tashkil etilgan bo‘lib, bu yerda “Ki” deganda aql bilan bog‘liq moddiy narsalar nazarda tutilsa, “Li” da esa ruh bilan bog‘liq holatlarni tushunilishini ko‘rishimiz mumkin. Konfutsiychilik Xitoydan Koreya hududiga kirib kelgan uzoq asrlardan beri ushbu ta’limot olimlari “Li” kategoriyasini faqatgina “prinsip” yoki “uyg‘unlik” sifatida tushunish davom etib kelishgan bo‘lsa, neo-konfutsiychilikning yoyilishi bilan, uni o‘ziga xos xususiyat belgilaydigan falsafiy atama sifatida tavsiflaydilar. Ilk konfutsiychi olimlar o‘zlarining falsafiy asarlarida kamdan-kam hollarda “Li” ni qo‘llashgan, hatto ular kategoriyani qo‘llashganda ham, u asosan Syun Szi axloqiy tafakkurida namoyon bo‘lganidek, “yaxshi tartib” ga ishora qildi.

Shunday qilib, “shakl” ma’nosi atamaning qadimiy ma’nosiga yaqin bo‘lsa-da, “tamoyil” falsafiy tadqiqotlarda kengroq qo‘llaniladi, chunki bu kabi talqin etilishi “Li” ning o‘ziga xos xususiyatini yaxshiroq yoritadi, deb ishoniladi. Chju Si uning kosmologik, metafizik va axloqiy-siyosiy o‘lchamlarini va ularning murakkab o‘zaro bog‘liqligini ifoda etganidan so‘ng, “Li” qayta kashf etdi deyishimiz mumkin. Neokonfutsiychilikning eng rivojlangan davri aynan XVI asr bo‘lib, uning Koreya hududida keng tarqalishi va yanada rivojlanib taraqqiy etishi bugungi kunda ham mamlakatda cheksiz hurmatga sazovor bo‘lgan faylasufi Li I (Yulgok) ning nomi bilan bog‘liq. U Chugipxa deb nomlangan maktabning asoschisi bo‘lib, ushbu maktab vakillari uning falsafiy qarashlarini davom ettirishgan. Li I koreys falsafasining tayanch tushunchalarini dualistik ravishda talqin qilishdan kelib chiqadi va shu asosda “Li” va “Ki” bir-birlaridan ajratilishi mumkin emas degan g‘oyani ilgari suradi. “Ular o‘rtasida oraliq yo‘q”, deb ta’kidlab o‘tadi (Chon Chin Sok, 1966: 181). Yulgok “boshlanish ham Li, ham Ki” da degan nazariyani ilgari suradi. Yulgokning dualistik pozitsiyasini quyidagi fragment orqali baholash mumkin: “Agar Li bo‘lmaganida, Kiga nima asos bo‘lar edi? Shunda asoslar ham mavjud bo‘lmagan bo‘lar edi. Ya’ni birinchisi yo‘q ekan, ikkinchisi ham mavjud emas. “Li” va “Ki” ni bir-biridan ajratib bo‘lmaydi, lekin mo‘jizaviy tarzda birlasha oladi degan g‘oya mavjud. Li I “Osmon va yer orasidagi hamma narsa Kidir” deb yozadi. Shu fikrlari asosida “Li” bilan bog‘liq jarayonlar boqiy, “Ki” esa o‘tkinchi degan xulosaga keladi. “Li” tug‘ma ezgulikka ergashib, odamlar va narsalarning tabiatini shakllantiradi, hamma narsada mavjud bo‘ladi. Yulgok odamning tug‘ilishi va o‘limida “Ki” ning paydo bo‘lishi va yo‘qolishi bilan bog‘liq bo‘lgan o‘tkinchi xarakterini kashf etadi, “Li” esa hayot va o‘limdan mustaqil narsa sifatida mavjuddir deb aytgan. Oxir-oqibat, Li I dualizmi “Li” ning yetakchi rolini tan olishga olib keldi. Uni narsalar doirasida ko‘rib chiqadigan bo‘lsak, Ki – moddiy passiv material, Li esa faol printsip, o‘zgarishlarning sababi, boshqaruvchi kuchdir.

Urf-odatlariga sodiqlik, ularga rioya qilish, masalan, ota-onaga hurmat shular jumlasidandir. Umumiy ma’noda, “Li” jamiyat asoslarini saqlashga qaratilgan har qanday faoliyatni o‘z ichiga oladi. Konfutsiyning fikricha, umuman olganda, bizning har qanday xatti-harakatlarimiz, xoh u ovqat yeyish, xoh salomlashish, hammasi shunchaki emas, balki marosim shaklida bo‘lishi kerak, ya’ni ongli ravishda, asta-sekin, hissiyot bilan bajarilishi kerakligi aytiladi. Insonlar o‘zlarining harakatlarida ham, birodarlariga ko‘rsatilgan to‘g‘ri o‘rnak va yordamda ham a’nanalarga fidoyilik amaliyotini saqlab turishlari kerak. Shaxsiy yondashuvlar, shuningdek, insonlar o‘rtasidagi o‘zaro yondashuvlar birgalikda “Li” kategoriyasining qanday qilib har bir narsani, yaxshi va yomon, shaklga ega va shaklsizni keng masshatbda va batafsil ko‘rinishda qamrab olganligini ko‘rsatadi. Aynan shu “Li” ning jamiyatda to‘liq amalga oshirishidir deb qarash bo‘ladi.

Konfutsiylik etikasining asosiy tamoyili jamiyat va oiladagi odamlar o‘rtasidagi munosabatlarning oliy qonuni sifatida qaraladigan “Jen” (insoniyat) tushunchasidir. Shu o‘rinda, Konfutsiy axloqning oltin qoidasini shakllantirdi: “O‘zing uchun ravo ko‘rmagan narsalarni o‘zgalar uchun ham ravo ko‘rma”. Kundalik hayotning turli jabhalarini marosim tarzida o‘tkazishning ushbu tamoyili odamlarga hayotni, uning ruhini yaxshiroq his qilishlariga imkon berish uchun mo‘ljallangan deb qaraladi. Albatta, har qanday marosim hurmat (inson o‘ziga, boshqa odamlarga va tabiatga) va qadr-qimmat bilan to‘ldirilishi kerak. Li tushunchasining marosim meyorlari, qadriyatlarga asoslangan xatti-harakat namunalari odamlarni birlashtiradi va bir vaqtning o‘zida qulay muloqot qilish uchun zarur bo‘lgan makonga imkon beradi va ijtimoiy mavqeyi bo‘yicha teng bo‘lmagan odamlar o‘rtasidagi muloqotda tenglik tamoyilini amalga oshiradi. Konfutsiyning fikricha, inson qadr-qimmatga ega noyob mavjudotdir. Inson qadr-qimmatini “Li” dan kelib chiqadi va unda gavdalanadi. O‘zlashtirilgan odat, marosim insonni hayvondan ajratib turadi.

Ushbu kategoriya miloddan avvalgi V-III asrlarda konfutsiylikning eng muhim belgilaridan biriga aylangan. Ayni o‘sha davrlarda “Li” tushunchasi konfutsiylik bilan raqobatlashuvchi falsafiy maktablarning konfutsiylikga

qarshi hujumlarining asosiy nishoniga aylandi. Daosizm tarafdorlari tabiatga sodiqlik nuqtayi nazaridan konfutsiylkdagi "odob-axloq" ning sun'iyli va samarasizligini, shu bilan bir qatorda ishonchning zaiflashuv omili sifatida ta'kidladilar. Moizm ta'limoti qo'llab-quvvatlovchilari esa ijtimoiy-iqtisodiy utilitarizm nuqtayi nazaridan konfutsiychilarning "Li" tushunchasining marosimlar tomoniga haddan tashqari qiziqishini, uning o'ta murakkab bo'lgan shakllari va asossiz qimmat tantanalarini tanqid qildilar. Legizm tarafdorlari, "Li" tushunchasini ijtimoiy tartibga solishning oliy printsiplari sifatini rad etib, uning o'rniga ma'muriy tamoyillar va huquqiy qonunlarni muqobil variant sifatida ilgari surdilar (Etika i ritual v traditsionnom Kitae, 1988: 118).

"Li" ning marosimlari va amaliyotlari tabiatdan dinamikdir. "Li" amaliyotlari jamiyatda paydo bo'lgan qarashlar va e'tiqodlarni aks ettirish uchun vaqt o'tishi bilan qayta ko'rib chiqiladi va baholanadi. Garchi bu vaqt o'tishi bilan juda sekin sodir bo'ladigan o'zgarish bo'lsa-da, inson odob-axloqining asosiy kamolot nuqtalari asosan ijtimoiy tartib bilan bog'liq bo'lgan "Li" ning o'zagida qoladi.

Konfutsiy "Li" tushunchasini nazariy jihatdan anglagan holda, uni o'zi va boshqalar uchun to'g'ri ijtimoiy tuzilma va inson xatti-harakatlarining eng umumiy xususiyatiga aylantirdi: "Hukmdor o'z fuqarolarini "Li" orqali boshqarishi kerak" deb ta'kidlab o'tadi va fikri davomida "Inson shuningdek, o'z-o'zini yengib, "Li"ga murojaat qilishi, yana bir muhim tuyg'u insoniylikni (Jen) tashkil etadi" deb qo'shimcha qiladi. Hukmronlik nazoratining hissiy soha bilan kengayishi konfutsiylkdagi ushbu tushunchaga umumiy gnoseologik standart maqomini berish uchun asos bo'ldi: Shu o'rinda Lun Yuyda "Insoniylik va madaniyat bo'yicha bilimlarni kengaytirish va uni "Li" yordamida mustahkamlash orqali siz qonunbuzarliklarga uchramasligingiz mumkin" deb keltiriladi.

Konfutsiy Hukumat to'g'ri bo'lishi uchun "Li" tamoyillariga amal qilish kerakligini nazarda tutgan. Ba'zi konfutsiychilar bu jarayonning muhim qismi sifatida "Li" tushunchasini o'rganish orqali insonning mukammallikka erishishini taklif qilishdi. Umuman olganda, konfutsiychilar Hukumat vakillari "Li" normalariga ko'proq e'tibor qaratishlari va hukmronlik pozitsiyasida insonlarga jazo berishga kamroq tayanishlari kerak deb hisoblashgan. Konfutsiy marosimlarni to'g'ri ishlaydigan hukumatning asosi sifatida muhimligini ta'kidladi. Konfutsiy o'z hikmatlarida qadimiy urf-odatlarini qabul qilgan feodallarni markaziy hududlarning adolatli hukmdorlari deb hisoblagan. Aksincha, bu urf-odatlarini qabul qilmagan feodallar madaniyatsiz hisoblanar, xitoylik yoki markaziy hududlarning bir qismi hisoblanishga loyiq emas edi. "Li" jamiyatning barcha jamiyat a'zolari tomonidan rioya etilishi kerak bo'lgan axloq normalari edi. Li, shuningdek, yuqori tabaqa vakillarining o'zlaridan quyidagilarga nisbatan adolat va hurmat bilan munosabatda bo'lishi lozimligini o'z ichiga oladi. Konfutsiy aytganidek, "Hukmdor o'z vazirlari bilan odob-axloq qoidalariga ko'ra ishga olishi kerak va vazirlar ham o'z hukmdorlariga sodiqlik bilan xizmat qilishlari kerakdir" (The Analects of Confucius, 2007: 139).

Insonparvarlik (Gumanizm) - Konfutsiy ta'limotining markaziy kategoriyasilaridan hisoblanadi. Bu kategoriya konfutsiychilikda "Jen" deb yuritiladi va odatda "insonparvarlik", "rahm-shafqat", "xayriya" deb tarjima qilinadi, shunga ko'ra ko'plab adabiyotlarda umumiy ma'noda "gumanizm" tushunchasiga sinonim sinonim sifatida qo'llanadi. Bundan kelib chiqadiki, Jen shaxsning o'ziga xos belgilarini va uning o'z umrini qay tartibda yashab o'tishi kerakligini anglatadi. Bu jamiyat a'zolaridagi insoniylik tamoyilidir va ushbu normalarga rioya qilish ularning burchidir (Kitayskaya filosofiya, 1994: 213).

Qadimgi konfutsiychilik manbalarida keltirilishicha, bir vaqtning o'zida insonning axloqi qanday degan savolga javob bermay turib, qanday inson ekanligini aytish mumkin bo'lmagan. Boshqacha qilib aytganda, inson o'zini o'zi shakllantirgan va jamiyatda o'z axloqiga ko'ra sifatlangan, shunga ko'ra baholangan. Konfutsiyning o'zi insonparvarlik ya'ni "Jen" nima degan savolga: "Bu tushuncha odamlarni sevishni anglatadi. O'zing uchun xohlamagan narsalarni boshqa odamlarga ham qilmang. Shunda oila va davlatda nafrat yo'qoladi", deb javob beradi. Jen - Xitoy falsafasi va an'anaviy, ma'naviy madaniyatining asosiy kategoriyalaridan biri hisoblanadi. Konfutsiychilik tarafdorlari Jenning bir nechta asosiy semantik taraflarini o'zida mujassam etgan jihatlarini ajratib ko'rsatishadi:

- 1) axloqiy va psixologik – axloqiy tamoyillar to'plami, shuningdek, odamlarga bo'lgan sevgi yoki achinish, burch, adolat, odob, aql, jasorat kabi jihatlarini o'zida aks ettirish;
- 2) axloqiy-metafizik – ma'naviy jihatdan bog'liq, individning mavjud hamma narsaga, shu jumladan jonsiz narsalarga simpatik-integrativ munosabatda bo'lishi kabi holatda o'z aksini topadi;
- 3) ijtimoiy – jamiyatdagi munosabatlar normalari majmuyi;
- 4) siyosiy – davlatdagi xatti-harakatlarni tartibga soluvchi munosabatlar qoidalari (Duxovnaya kultura Kitaya, 2007: 13).

"Jen" ieroglifi mos ravishda shaxsni va ikki raqamini bildiruvchi belgidan iborat. "Jen" insonning boshqa odamlar bilan munosabatlarida amalga oshiriladi. Aynan jamiyatdagi o'zaro iliq munosabatlar kabi nisbatlar inson mavjudligining haqiqiy makonini tashkil qiladi. Konfutsiyning fikricha, antik davr, ya'ni ota-bobolar xulq-atvor namunasidir va normani ular belgilaydi. Insonning axloqiy sa'y-harakatlari ideal o'tmish darajasiga

ko'tarilishi kerak. Bunday munosabat insonning tarix bilan yashashini anglatmaydi, aksincha bu konfutsiylikda yanada aniq va qat'iy shaklga egadir: "Ota-onani hurmat qilish va katta aka-ukalarni hurmat qilish insonparvarlikning asosidir". Bu tushunchaga umuminsoniy fazilat ma'nosini bergan Konfutsiy uni "odamlarga bo'lgan muhabbat" deb talqin qilgan. Biroq o'zaro insonparvarlik odamlar o'rtasidagi tenglikni emas, balki adolatli ierarxiyani nazarda tutadi. Unda ko'tarilish mezoni bilimdir (Konfutsiy qonunlari, qadimiy matnlar). Konfutsiylik ideali - ijtimoiy qoidalar va marosimlarga rioya qilish haqida g'amxo'rlik qiluvchi "olijanob inson"; u faqat shaxsiy manfaatni o'ylaydigan "pastkash odam" ga qarshi turadi. Olijanob insonlar xalqqa ma'naviy o'rnak bo'lmog'i lozim, bu esa huquqiy majburlashdan ko'ra samaraliroq bo'lib, davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy hayotning qadriyatlar nuqtayi nazaridan kelib chiqqan holda, konfutsiychilik tomonidan targ'ib qilinadigan fazilatlar qatorida shuni aytishimiz mumkinki, "Jen" kategoriyasida Xitoy konfutsiychiligi mukammal shaxslarning xulq-atvorini ifodalasa, koreys konfutsiylikida esa komil inson g'oyasidan tashqari, ta'kidlangan muvofiqlikga ham urg'u beradi. Shuni ta'kidlab o'tishimiz kerakki, "Jen" kategoriyasi Xitoy konfutsiychiligida o'zini boshqa insonning o'rniga qo'yish tushunchasini ifodalagan bo'lsa, koreys konfutsiychiligida esa o'rinishlik va mo'tadillik hislatlarini ham ko'rsatadi. Turli mamlakatlardagi urg'udagi bu farqlar nafaqat aksiologik, balki madaniy sababdandir ham. Sharqiy Osiyo madaniy qiyosiy tadqiqotlarida biz chiqarishimiz mumkin bo'lgan xulosalar nafaqat adabiyot va falsafa darajasida, balki sotsiologiya va antropologiya sohasidagi tadqiqotlarda ham paydo bo'ladi.

Jen kategoriyasidagi insonparvarlik jihati koreys konfutsiychiligida ham qadimgi Xitoy konfutsiychiligi kabi madaniy ideallarining o'zagida yotadi. Bunga misol o'laroq, xalqni himoya qilish haqidagi g'oyani keltirish mumkin. "Ular bilan (xalq bilan) go'daklaringizni himoya qilayotgandek muomala qiling, shunda odamlar tinch va sog'lom bo'ladi". Bu nafaqat siyosiy g'oya, balki axloqiy va aksiologik ahamiyatga ham ega edi. "Jen" kategoriyasi orqali insonparvarlik g'oyasida keksalar, zaiflar, yetimlar va yoshlarni himoya qilishga alohida ahamiyat beriladi (Roger, 2017: 225).

Shu o'rinda shuni ta'kidlash joizki, Syun Szi o'z risolasida konfutsiylik uchun asos bo'lgan boshqa ko'plab tushunchalarga qaraganda "insonparvarlik" tushunchasi ko'proq e'tibor qaratadi. Risolani tahlil qilish barobarida, birinchidan, "Jen" ga bo'lgan munosabat, bu shunchaki jamiyatdagilarga eslatma emasligini ko'rsatadi. Ikkinchidan, qoida tariqasida, Jen haqida gapirganda, muallif, albatta, u bilan bog'liq bo'lgan bir qator boshqa kategoriyalar haqida ham, ushbu kategoriyalarning ta'siri, aloqa nuqtalari va kesishish joylarini ko'rsatadi. Va nihoyat, uchinchidan, aynan shu parchalarda Syun Szi o'zining falsafiy qarashlarining asosiy qoidalarini shakllantiradi (Titov, 2015: 38-39).

XULOSA

Insonparvarlik kategoriya konfutsiylik falsafasida eng muhim rol o'ynagan, umuminsoniy tamoyil bo'lib harakat qilgan va barcha eng munosib axloqiy qadriyatlarni to'plagan, ayni paytda uning mazmuni ma'lum bir faylasuf yoki butun bir maktab g'oyalariga qarab o'zgarib turardi. Konfutsiyning qarashlarini ochib beruvchi "Lun Yu" yodgorligida "insoniyat" boshqa muhim kategoriyalar, shu jumladan "marosim" (Li) bilan bog'liq degan xulosa beriladi. Konfutsiy an'anachilari nuqtayi nazaridan bu talqin, asosan, jamoat hayotini tartibga solish vositasidir deb tushunilgan (Scarpar, 2003: 6).

Neokonfutsiychilar Xan Yu ta'sirida Jen tushunchasining ontologik mazmunini kengaytirdilar. Cheng Xao, Chjan Zay, Van Yan Min va boshqalar buni Osmonning (tyan) atributi, shaxsning butun olam bilan organik konsubstansialligi sifatida talqin qilib, inson ruhida insonparvarlikning yo'qligini xuddi tananing jismoniy holatidagi falajga o'xshatishgan. Tan Sitong Jenni universal "sevgi kuchi", dunyo substansiyasining doimiy va hamma narsani qamrab oluvchi ko'rinishi - efir bilan aniqladi. Kang Yuvey bu nuqtayi nazarni qo'llab quvvatlaydi, jenni elektromagnit tortishish bilan bog'ladi. Klassik xitoy ta'limotlarini sharhlovchi XX asr faylasuflari asl konfutsiylikdagi jenni axloqiy meyorlar yoki o'z-o'zidan paydo bo'ladigan axloqiy intuitsiyaga ongli ravishda amal qilish, neokonfutsiychilikda esa "axloqiy metafizika" tamoyili sifatida talqin qiladilar (Kobzev, 2010: 31).

Insonlar o'rtasida o'zaro munosabatning boshlanishi xulq-atvorning umumiy tamoyilidir. Uning konkret tim-soli marosimlar (Li) hisoblanadi. Marosim, Konfutsiyning fikriga ko'ra, odamlarni bog'laydi, lekin har bir tipik munosabatlarga nisbatan u turli shaxslarning samarali muloqot qilishiga imkon beruvchi optimal masofani ko'rsatadi. Konfutsiy ta'limotida insonparvarlik tushunchasi o'zaro munosabat va tenglikda deb tavsiflanadi. Biroq insonlar tabiiy sifatleri va ijtimoiy mavqeyi bilan farqlanadi. Demak, o'rinli savol tug'iladi: teng bo'lmagan odamlar o'rtasidagi munosabatlarda tenglik tamoyilini qanday amalga oshirish kerak? Marosimlar - bu savolga javobdir. Konfutsiylikdagi marosimlar - shaxslarning ijtimoiy mutanosibligidir. Marosimlarning o'zi xulq-atvorning axloqiy o'lchovidir, chunki u odamlarning uyg'un mavjudligini ta'minlaydi, ularga umumiy belgilar beradi. Marosim o'zgaruvchan, lekin o'z asosida va o'z qonunlariga muvofiq o'tkaziladi. Konfutsiyning shunday so'zlari bor: "Hamma narsada marosim talablariga rioya qilish uchun o'zingizni tuting - bu insoniylikdir". Ya'ni agar "Jen"

insoniy muloqotning ruhi bo'lsa, "Li" aloqa mazmunidir (Lukyanov, 1992: 104).

Konfutsiyning fikricha, inson qadr-qimmatga ega noyob mavjudotdir. Inson qadr-qimmati "Li"dan kelib chiqqan va "Jen"da mujassamlashgan. O'zlashtirilgan odat, marosim odamni hayvonlardan ajratib turadi. Axloqiy tarbiya "Li" qoidalarini o'zlashtirish, adabiyot, musiqa va boshqa san'at turlarini o'rganishdan iborat. Konfutsiy aytdi: "Jen"ga ega bo'lish "Li" ga bo'ysunishni anglatadi (Drevnekitayskaya filosofiya, 1972: 86).

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Титов, А.Л. (2015). Гуманность - жэн в философской системе Сюнь-цзы // Вестник Московского университета. Серия 7: Философия, Изд-во Моск. ун-та, № 4. –СС. 38-55.
2. Лукьянов, А.Е. (1992). Становление философии на Востоке: Древний Китай и Индия. – М.: Российский международный фонд культуры. – 188 с.
3. Торкумова, А.В. (2003). История Кореи (Новое прочтение) –М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет); "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН). – 430 с.
4. Троцевич, А.Ф. (2004). История корейской традиционной литературы (до XX в.): Учебное пособие – СПб.: С.-Петербург. унта. – 323 с.
5. Курбанов, С.О. (2009). История Кореи: с древности до начала XXI в. – СПб.: Изд-во С-Петерб. ун-та. – 744с.
6. Титаренко, М.Л. (2008). Духовная культура Китая. - М.: Восточная литература. – 566 с.
7. Кобзев, А.И. (2010). Новая философская энциклопедия. В четырех томах // Ин-т философии РАН. Вып. 5. – М.: Мысль. – 788 с.
8. Гриненко, Г.В. (2009). История философии: Учебник. –М.: Высшее образование. – 685 с.
9. Васильев, Л.С. (2006). Истоки китайской метафизики. Цзоу Ян // Васильев Л.С. Древний Китай: в 3 т. Т.3: Период Чжаньго (V—III вв. до н. э.). М.: Мысль. – 384-392 с.
10. Александров, Г.Ф. (1959). История социологических учений. – М.: Древний восток. – 371 с.
11. Сыма Цянь. (1986). Исторические записки. – М.: Восточная литература. – 482 с.
12. Древнекитайская философия: Собрание текстов. (1972). – М.: Мысль. – 363 с.
13. The Analects of Confucius (Translated by Burton Watson). (2007). – New York: Columbia University Press. – 176 p.
14. Cua, A.S. (1983). Li and Moral Justification: A Study in the Li Chi, Philosophy East and West. - Hawaii: University of Hawai'i Press, No. 1, Jan.– 1-16 p.
15. Schwartz, B.I. (1985). The World of Thought in Ancient China. -Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press. – 490 p.
16. Hunzi, (Basic Writings). (2003). Translated by Burton Watson. – New-York: Columbia University Press. – 160 p.
17. Sohn, Pook. (2000). Social History of the Early Chosŏn Dynasty: The Functional Aspects of Governmental Structure. – Seoul: Jisik-samup Publications Co. – 327 p.
18. Чон Чин Сок, Чон Сон Чхоль, Ким Чхан Вон, (1966). История корейской философии. - М.: Прогресс. – 181 с.
19. Этика и ритуал в традиционном Китае. (1988). - М.: Наука. – 331 с.
20. Китайская философия. Энциклопедический словарь. (1994). - М.: Мысль. – 573 с.
21. Духовная культура Китая: Энциклопедия. Т. 2. (2007). – М.: Восточная литература.. – 856 с.
22. Roger, T.A., Peter, D.H. (2017). Chun-chieh Huang. Confucianisms for a Changing World Cultural Order (Confucian Cultures). – Hawaii: University of Hawaii Press. – 284 p.
23. Титов, А.Л. (2015). Гуманность - жэн в философской системе Сюнь-цзы // Вестник Московского университета. – М.: Философия. – СС. 38-55.
24. Scarpari, M. (2003). The debate on human nature in Early Confucian Literature // Philosophy East and West, volume 53. Number 3, July. – 323-339 p.
25. Древнекитайская философия: Собрание текстов.(1972). – М.: Мысль. – 363 с.
26. Ruzmatova, G. (2019). Eastern melodies in the text of Plato. International Journal of Recent Technology and Engineering. 8(7).444-448.
27. Ruzmatova, G. (2020). Comparativist analysis of Representations about Will in View of Friedrich Nietzsche and Jalaliddin Rumi. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. 24(4). 3215-3227.
28. Rakhimjanova, D.S. (2019). Features of the freedom issues in the Plot's philosophy. International Journal of Advanced Science and Technology. 28(16). 1560-1564.
29. Ruzmatova, G.M. (2023). Comparative studies of the Oriental and Western antropology // ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (128), 191-195. Philadelphia, USA / Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-12-128-13>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.